

ગાણોત નિયમનના કાંચદાની સમજણ

લેખક

મુદુલાલ યાજ્ઞિક

અમુખ ગુજરાત પ્રાંતિક કિસાન સભા

કિમત બે પૈસા

ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ

તમારી ફરિયાદો ને સલાહ માટે

નીચેની કેાઈ પણ કિસાનસભાને ખબર આપો

ગુજરાત પ્રાંતિક કિસાનસભા
પ્રાર્થનાસમાજ : આસ્ટોરિયા રોડ
અમદાવાદ

સામનાથ જસંગદાસ પટેલ
મુ. બાવળા (તા. વાળકા)

સાણુંદ તાલુકા કિસાનસભા
વોરાના જનમાં સાણુંદ

આનંદરાય જગનલાલ ભટ્ટ
નાગરવાડા પ્રાંતિજ

ખેડા જિલ્લા કિસાનસભા
કિસાનભુવન ઉમરેઠ

પીતાંબર મગનલાલ ત્રિવેદી
મુ. મહોળેલ
(નડિયાદ થઈને)

મોહનજી ઝીણાજી પઢિયાર
મુ. મુજકુવા

પોસ્ટ આસોદર વાસદ થઈને

લક્ષ્મીશંકર પંડ્યા

મંદિર પાછળ, મુ. ડાકોર

ઝીણાગીર આર્ય

માતર તાલુકા કિસાન સભા

મુ. હિરંજ (ગા. ખાંધલી)

ડી. એમ. પાંગારકર
મુગલીસરા, મુ. સુરત

રામજીભાઈ ચૌધરી

માંગરોળ તાલુકા કિસાનસભા

ધંડી તામે, વાંકલ

[કિસાન થઈને]

હાકોરભાઈ કલ્હાનદાસ પટેલ
એન્ડરસન રોડ,

મુ. વલસાડ

જાડુભાઈ શુક્લ

મુ. વેમર

મિયાંગામ કરજળ

ઝવેરભાઈ પટેલ

મુ. ગુસર

ગા. વેજલપુર (પંચમહાલ)

રામચંદ્ર કૌશિક

પશ્ચિમ પંચમહાલ કિસાનસભા

પાલીસજેટ નં ૧ પાસે,

મુ. ગાધરા

જમનાદાસ કોંદાકર

ખેડૂતસભા ઓરીસ,

મુ. સંખેડા

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઇટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૨૦૮૦ કિંમત ૦.૦૫૬.

ગ્રંથનામ ગાંધીનિયમના ડાયક્ટના
૨૧મી

તારીખ ૨૨૩૪:૨૪૪:૩૫૫૨૯:e

ખેડુતોનાં દેવાંમાં કાપ મૂકવાને તેમ ગણતંત્ર નિયમન કરવાને મુંબઈ
 રાજાકાના મહાસભાવાદી પ્રધાનોએ કાયદો ઘડ્યો હતો અને તે ગઈ સાલ
 આપણી ધારાસભાઓમાં પસાર થયો હતો. પણ તે કાયદો ઘડાતો હતો
 ત્યારે જમીનદારો ને શાહુકારોએ ખોટી કાગારોળ શરૂ કરી હતી. તે તેમણે
 કાયદો પસાર થયા પછી પણ ચાલુ રાખી. યુરોપમાં લગાઈ શરૂ થતાં
 પ્રધાનોએ રાજીનામાં આપ્યાં તેથી ગરીબ ખેડુત પ્રજાની માગણી
 મુજબ આ કાયદાને તરત મંજૂર કરવાને અદલે ગવર્નરે તેને દિલ્લી ખાતે
 વાઇસરૉયને મોકલી આપ્યો, અને તેમણે તેમાં આરીકાઈથી વિચાર કરવાને
 નામે મદિનાએ સુધી દફતરમાં રાખી મૂક્યો.

હવે ખરું જોતાં આ કાયદો ગણતંત્ર ને ભાગે ખેડનાર ખેડુતોને કંઈક
 ફક્ત આપે છે, તો બીજી પાસ જમીનદારો ને તાલુકદારોને પણ ઘણી રીતે
 હાયદાકારક છે. છતાં જમીનદાર ને તેના ખેડુતની વચ્ચે પડી સમાધાન
 કરવાની નવી સત્તા મામલતદારોને આમાં આપી છે તે સિદ્ધાંતને વધાવી લઈને
 કિસાનસભાએ ને મહાસભાએ પણ આ કાયદાને તરત મંજૂર કરાવવાને
 ચળવળ શરૂ કરી. કિસાનસભાએ તો આ હેતુસર સુરત, પંચમહાલ ને
 ખેડા જિલ્લાના કેટલાય તાલુકામાં જોશભેર ચળવળ આદરી અને કેટલાય
 તાલુકામાં હજારો ખેડુતોએ મામલતદારની કચેરી પર દ્રવ્ય કરીને તેઓ
 સાડેબને જાહેર ક્યું કે કાં તો આ કાયદો તરત અમલમાં મૂકા નહિ તો
 છ છ વરસના કે તેથી થોડા જૂના ખેડુતોના કબજા કાયમ રાખવાનો જૂનો
 કાયદો મૂક વધુ વરસ લંબાવો. આ બધાને પરિણામે વાઇસરૉયે ગયા
 માર્ચ માસની વીસમી તારીખે આ કાયદાને મંજૂરી આપી છે અને હવે
 મુંબઈ સરકારે ખાસ હુકમ બહાર પાડીને આ કાયદાનો અમલ માર્ચની
 ૩૧ મી તારીખે શરૂ કર્યાની જાહેરાત કરી છે.

હજી આ કાયદો મુજબના નિયમો થોડા વખત પછી બહાર પડશે;
 છતાં તેનો અમલ હવે શરૂ થઈ ગયો છે. તેથી આ કાયદાનો સાર દરેક

ભાગે સાથે ખંડતા સર્વે ખેડુતોએ સમજવાની અને તેનો લાભ લેવાને બનતી તૈયારી કરવાની જરૂર છે તેની સાથે આ કાયદા થતાં પહેલાં જમીનદારોને ખેડુતની વચ્ચે કેવો સંબંધ આપણા ઇલાકામાં હતો અને તેને સુધારવાને કેવી ચગવણ થઈ હતી તે પણ સમજવાની જરૂર છે.

ઈનામદારો--તાલુકાદારો

સાધારણ રીતે એમ કહેવાય છે કે ગુજરાતમાં રૈયતવારી પદ્ધતિ આજે છે. અર્થાત્ જ્યારે બિહાર, બંગાલ, સંયુક્તપ્રાંતમાં સરકારે બધી જમીન, જંગલ, પર્વત, નદી, તાળાં બધું મુકીબર જમીનદારોને જુજ મહેસુલ દરાવીને સોંપી દીધું હતું ત્યારે મુંબઈ, મદ્રાસ, પંજાબ, વગેરે પ્રાંતોમાં તો બધી જમીન ખેતી કરનાર ખેડુતોને તેમને નામે જ આપવામાં આવી છે. અને તેઓ દર સાલ સરકારી મહેસુલનો આંકડો ભરે ત્યાં સુધી તેમની પાસેથી તે લેવાય નહિ. પણ રૈયતવારી પ્રધાનાં ગુણગાન કરનારા ભૂલી જાય છે કે સુરત, ભરૂચ, પંચમહાલ, ખેડા, તે અમદાવાદ આ પાંચ જિલ્લામાં થોડી વણી જમીન ઈનામદારો, તાલુકાદારો, સરદારો, ઠાકોરો વગેરેને બ્રિટીશ સરકારે લખી આપી છે. આવી જમીનદારીઓ પંચમહાલ, ખેડા, અને અમદાવાદ જિલ્લામાં ખાસ ધ્યાન ખેંચે છે. આ જમીનદારોને પોતાના જૂનામાં જૂના ખેડુતોને કાંવે ત્યારે હાંકી કાઢવાના, તેમની પાસે કાંવે તેટલું ગણાત, બીજા જુલમી લાગા ને કારમી વેડ લેવાની પણ સત્તા હતી, અથવા પ્રજા એમ માનતી. તેથી આ ખેડુતોની ધોળે દિવસે ભયંકર લૂંટ થતી. તેમના ખજાં, ખેતર ને ઘરોમાંથી ગમે તેટલો માત્ર, ઘેર હાંખર, રાયરચીલું ઉપાડી જવામાં આવતાં. તેમાં કાંઈ વાંધો કરે કે સામે થાય તેને કાઠામાં કે દરબાર-ગઢમાં કે ગમે ત્યાં બાંધીને દોરની માફક માર મારવામાં આવતો ને કાંઈ વાર તેમના હાથપગ ભાંગતા કે ખૂન પણ થતાં. વળી સરકાર આ જમીનદારોને પટલાઈની ને મેજરટ્રેટની સત્તાઓ આપતી. તેથી તેમને ગમે તેવા ગુન્હા ને લૂંટ કરવાનો પરવાનો મળતો. ટુંકમાં આવા હકરાતી તાલુ-

કદારી ગામેમાં સરકારી નહિ પણ આપખુદ જમીનદારી રાજ્ય ચાલતું. અને જે સરકારના પીઠખળ વડે જ આવે જુલમ થતો તે સરકાર ખેડુતનું રક્ષણ કરવાને ટચક્કી આંગળી પણ ઊંચી કરતી નહિ.

આ રાજનિતિનું કારણ પણ સમજવા જેવું છે. મોગલ મરાઠા વગેરે મહારાજ્યોને તેમ જ ઝાંસી, સિંધિયા, અગોધ્યા વગેરે નાનાં નાનાં રાજ્યોને ખતમ કરનાર અંગ્રેજ સરકારે આવા નાના જુલમગારોને થોડાં ઘણાં ગામેની સનદો કેમ આપી? હાખલા તરીકે સિંધિયા સરકારને રૂપસદ આપનાર અંગ્રેજોએ તે સરકારે આપેલી કોઈ સનદોને શા માટે મંજૂર કરીને કાયમ રાખી? કારણ એ કે જે નાના મોટા રાજાદારો અંગ્રેજ સરકારથી તદ્દન સ્વતંત્ર રહેવા માગતા હતા તેમને કચરી નાંખ્યા; પણ જે નાના નાના જમીનદારો નવી સરકારના ગુલામ રહીને પોતાના લાખો-હજારો ખેડુતો પર કોરડો ચલાવીને કાબુમાં રાખે, તેમને થોડાં ઘણાં ગામ આપવામાં આવ્યાં. આમ આ દેશોમાં દૂર દૂર જંગલ પહાડ ને ગામડામાં વસતા આઝાદ ને ઝનુની ખેડુતો પર ગુલામીની ધૂંસરી લાદવામાં ઉપયોગી થાય એવા મુઠ્ઠીભર જમીનદારોને સનદોના કાગળો આપવામાં આવ્યા ને તે બદલ તેમને આ ખેડુતો પર દાવે તે જુલમ કબ્જાનો પરવાનો આપવામાં આવ્યો.

શાહુકારી જમીનદારો

આની સાથે સાથે ગર્ભ સહીતી શરૂઆતમાં સરકારે દીવાની કાયદા બંધીને ને કોરડો ઉઘાડીને તેમ જ ચંદાપ, જપ્તી ને લીલામોની નવી પ્રથા હાખત કરીને નવી શાહુકારી-જમીનદારીના પાયા નાંખ્યા. પહેલાના વારામાં પણ ખેડુતો ગામના કેપાસેના વેપારી પાસેથી ઉધારે માત્ર કે પૈસા લેતા. પણ તેની વસુલાત બદલની કોર્ટની મારફત નહિ પણ ગામના પંચની મારફત થતી અને ખેડુતની સ્થિતિ વેતરે ને તે નબી શકે એ ધારણે તેની પાસેથી શાહુકારને કંમક અપાવાતું. પણ નવા કાયદાથી કચેરીઓમાં ખાતાં પતરા પર કામ ચલાવીને હુકમનામાં કરવામાં આવ્યાં, લેખદારને કેદ કરવામાં આવ્યા

તે તેનો સ્થાવર જંગમ માલ જમ કરી હરાજ થતા ગયા. આમ વેપારીઓને પરદેશી કાયદાનો જેરલાભ લઈને છકકાપંચ રમવાની, એકના બે નહિ પણ બાર કરવાની, ખેડુત પાસેથી ગમે તેટલું દર સાત લેવા છતાં તેનું દેવું વધાર્યું જવાની તે પછી ધીમે ધીમે તેની જમીનો ગીરો કે વેચાણ લઈ મોટા જમીનદાર થવાની નવી નવી તક મળતી ગઈ.

સને ૧૮૭૫માં દખ્ખણમાં ખેડુતોનાં બંડ થયાં ત્યારે તે વિષે પૂરી તપાસ કરીને એક મોટા અમલદારે લખેલું કે આ રૈયતવારી નથી, પણ મારવાડી (અર્થાત્ શાહુકારી) પ્રથા છે તેમાં શાહુકાર તે જ ખરેખરો જમીનદાર છે. આ ગંગાલ બિહારની જમીનદારી કરતાં વધારે ખરાબ છે. કારણ કે ત્યાં જમીનદારો ઉધાડી છે તેથી ખેડુતના રક્ષણ માટે કંઈ કાયદા થાય છે. પણ અહીં જમીન કોઈક વાર વેચાણ હોય છે તો ઘણી વાર કમળગીરોમાં શાહુકાર લે છે તે પછી તે ખારમાસી ગણાતે તે જ ખેડુતને ખેડવા આપે છે. ત્યારે સરકારી ચોપડે મૂળ ખાતેદાર તો તે ખેડુત જ ગણાય છે. આવા ગુંથવણ ભરેલી સ્થિતિમાં શાહુકાર ભાગ-સાંથને નામે ભરપટે બાજ વસુલ કરે છે. અને ગણાતનો કોઈ કાયદો ન હોવાથી, તેની જમીન ગમે ત્યારે છોડાવવાની ધમકી આપીને તેને રાતદિન લૂંટે છે અને સરકારના મુત્તામ બનાવે છે.

ગુલામીનાં દુઃખ

આમ પરાઈ સરકારની કારવાડીને લીધે જ શાહુકાર જમીનદારો દૂર દૂર મોટી સંખ્યામાં ફૂટી નીકળ્યા છે. તેઓ અંગ્રેજ સરકારના કાયદા અને અમલથી ખેદા થયા છે તેમ તેના તાબેદાર ખાંધિયા છે. અને જમીનદારોની માફક તેઓ પણ ગરીબ, ભૂખી, અર્ધ નગ્ન, કંગાલ ખેડુત પ્રજાને ગામગામડે વશ રાખી સરકારને તાબેદાર બનાવવામાં પોલીસ સિપાઇનું કામ બજાવે છે.

આવા બધા જૂના નવા જમીનદારો સરકારની પોલીસ ને ફોરટ વિના એક ઘડી પણ દટી શકે નહિ કે એક પાઈ પણ વસુલ કરી શકે નહિ.

છતાં તેમને રાતદિવસ મદદ કરનાર સરકારે તેમના બાર તીથે કચરાતા-
ખુંદાતા ગણોતિયા ખેડુતોને રક્ષણ આપવાને આજ સુધી કંઈ જ કર્યું નહિ.

ગઈ સદીમાં દખ્ખણમાં તે બીજે ઢેકાણે ખેડુતોએ શાહુકારો સામે બંડ
કર્યો ત્યારે દેવાં ને વ્યાજમાં કાપ મૂકવાને સરકારે દખ્ખણનો અધિક્યરો
કાયદો કર્યો. પણ શાહુકારોના ત્રાસથી ત્રાસેલા ખેડુતો તે કાયદાનો ખરો
લાભ લઈ શક્યા નહિ. ખેડુતો પાસેથી શાહુકારો પાસે જમીન જતી રોકાઈ
નહિ; તેમના ગણોતના દર પર અંકૂશ મુકાયો નહિ.

બીજી પાસ તાલુકદારો, હાકારો, ઇનામદારોના ગણોતના જુદા પર
અંકૂશ મૂકવાને પણ સરકારે કંઈ કર્યું જ નહિ. અત્યંત તેમના ખેડુતો તો રોપ
ક્રોધ ને બૂખથી સસડી રહ્યા હતા. તેથી કોઈ વાર તેઓ તોફાન કરી
ખેસતા તો કોઈ બહારવટે નીકળી ખુનામરકી કરતા. પણ તેમનું સગદન કરીને
તેમનાં બારણું હલકું કરાવવા આજ સુધી કોઈએ પ્રયાસ કર્યો નહિ.

ખરેખર શરમતી બીના તો એ છે કે સન ૧૮૮૫ માં રાષ્ટ્રીય
મદાસભાની સ્થાપના થઈ ત્યાર પછી થોડાં વરસમાં તેણે સરકારી મહેસુલ
કમી કરવાને ચળવળ આદરી. પણ શાહુકારોનાં દેવાં કે જમીનદારોનાં
સાંથ લાગા વિષે તેણે ૫૦ વરસ સુધી એક અક્ષર ઉચ્ચાર્યો નહિ. સન
૧૯૧૮માં ને ૧૯૨૮માં ખેડા અને બારડોલીમાં જમીન મહેસુલની લડતો
લેવાઈ. પણ સાંથ-દેવાં વિષે તો મદારથીઓએ ચુપડી સેવાને જમીનદારો
તેમ જ શાહુકારોના સાથ મેળવ્યો.

પણ સને ૧૯૨૦-૨૧ની સાલમાં ને ખાસ કરીને ૧૯૩૦-૩૧ની લડતમાં
ગુજરાતના તેમજ બિહાર, યુક્ત પ્રાંતોના કિસાનોએ મોટી સંખ્યામાં સાથ
આપ્યો. જમીનદારી મૂલકમાં તો હજારો કિસાનોએ સ્વાભાવિક ઉત્સાહથી
સાંથ-ગણોત આપવાનું બંધ કર્યું. તેથી તે સવાલ મોખરે આવ્યો. અને
સન ૧૯૩૧માં કરાંચીમાં મદાસભાની બેઠકે પડેલી વાર ખેડુત-મજૂરોના
હકના હરાવ કર્યો તેમાં જમીન મહેસુલની સાથે ગણોત સાંથમાં કાપ
મૂકવાની જરૂરીયાત સ્વીકારી.

ખેડૂતોના હક્ક

પછી સન ૧૯૩૬માં મહાસભાએ નવી ધારાસભાની ચૂંટણીમાં ભાગ લેવાનું ઠરાવ્યું. તેથી ગરીબ ખેડૂત-કિસાનોના મત મેળવવાની દૃષ્ટિથી ફેઝપુરની બેઠકમાં ગણોત્તીયા ખેડૂતોના હક્કની માગણી કરી.

(૧) સાંથ-ભા.માં સંગીન કાપ મુકવો.

(૨) છેક ટુંકી કે નીચા વર્ગની જે જમીનમાંથી ખેડૂતનું પૂરું થતું ન હોય તેનું ગણોત્ત માફ કરવું.

(૩) ગણોત્તીયા જમીનને મહેનત કરીને ફળવે અને સારો પાક ઉપજાવે તે માટે તેમને કાયમના ખેડ હક આપવા.

આ ધોરણસર ચૂંટણીની ચળવળ મહાસભાએ કરી અને ગણોત્તીયા ખેડૂતોએ તેમને પૂરો ટેકા આપ્યો. મોટા હાકારો અને ઇનામદારો ચૂંટણીમાં ઉભા રહ્યા અને તેમણે ભરપટ્ટે પૈસા ખર્ચીને પોતાના ખેડૂતોના મત મેળવવા તરફીઓ કરી. પણ ખેડૂતોએ તો તેમને દરાવીને મહાસભાના ઉમેદવારોને ફોલોઅપ આપ્યા. આમ ધારાસભામાં મહાસભાવાદી સભાસદોની વધુમતિ થવાથી તેમના જે આગેવાનોએ સન ૧૯૩૭ ના જુલાઈ માસમાં પ્રધાનપદ લીધાં ત્યારે તેમણે વચન આપ્યા મુજબ ગણોત્તીયા ખેડૂતોને રાહત આપવાનો વિચાર કરવા માંડ્યા.

દરમિયાન દેશભરમાં કિસાનસભાએ મહેસુલ, દેવાં ને ગણોત્ત કર્મો કરવાને માટે તેમ જ તેની વસુલાત અટકાવવાને માટે પ્રચંડ ચળવળ આદરી. મહાસભાવાદી પ્રધાનોની ધારાસભાએ પર લગ્નરો ખેડૂતોએ કુચ કાઢીને સત્વરે રાહત આપવાની માગણી કરવા માંડી. છેવટે સન ૧૯૩૮ ના જાનેવારી માસમાં ૧૮ એકરથી ઓછી જમીન સાંથે, ભાગે કે ખાતે ખેડનાર ખેડૂતોના દેવાંની વસુલાત એક સાલ સુધી અટકાવવાને તેમ જ છ વરસથી લાગલાગટ સાંથે જમીન ખેડનાર ખેડૂતના કમળ કાયમ રાખવાને એક કાયદો પસાર કરવામાં આવ્યો. પરિણામ ઠીક

આપ્યું. નવી સરકાર ગણેશ કાપશે અને જૂના ગણેશિયાને કાયમ કરશે એમ સમજીને તાલુકદારો, ઇનામદારો ને ઠાકોરા ખેડૂતોના જૂના કમળ તોડાવીને જમીન હાથ કરવા મામતા હતા, તેમના પર એથી સખત અંકુશ મુકાયો. દુર્ભાગ્યે આ કાયદો પસાર થયા છતાં થોડા ઘણા જૂના ખેડૂતોના કમળ અળાજીથી કે છળકપટથી જમીનદારોએ ખૂંચવી લીધા છે. ત્યારે સમજદાર, હિંમતવાન ને સંપીડા ખેડૂતો કાયદાની રૂએ જમીન પકડી રહ્યા છે.

પછી તરત ગણેશના કાપનો કાયદો પ્રધાનસાહેબોએ ઘડવા માંડ્યો. આમાંની થોડી વિમતો ગદાર પડી એટલે ચારેકારથી ઇનામદારો, સરકારો વગેરેએ ઢોંગી વિરોધ બાહેર કરવા માંડ્યો, ત્યારે કિસાનસભાએ મહાસભાના વચનને ધરાવેર અમલમાં મૂકવાને આગ્રહ કર્યો. આ ગદાને પરિણામે મૂડીવાદ ને જમીનદારી તરફ હળતા પ્રધાનોએ છેક જ નગજો કાયદો બનાવ્યો છે. હવે તેમનો અમલ શરૂ થઈ ચૂક્યો છે તેથી તેની ટીકામાં ન ઉતરતાં મુખ્ય મુદ્દા નીચે રજૂ કરે છું.

હકદાર ખેડૂત કોણ ?

આ કાયદાનો મુખ્ય સિદ્ધાંત એવો છે કે તાલુકદારો, ઇનામદારો, ઠાકોરા, શાહુકારો વગેરે જમીનદારોના અમુક વરસના જૂના ભાગે-સાથે ખેડૂતો ખેડૂતોને આકકમ્મ હક આપવા. તેથી પ્રથમ તો કોને હકદાર ખેડૂત ગણવામાં આવે છે તે જોઈએ.

આ ખેડૂતોના બે પ્રકાર છે:

(૧) સન ૧૯૩૨ ના યતોવારીની પહેલી તારીખથી કે તે પહેલાંથી કામલાગત છ કે વધારે વરસના જૂના ખેડૂતો હકદાર ગણાશે. અત્યંત ખેડૂત પોતે જાતે ખેતી કરતો હોવો જોઈએ; ખીજાને પટે આપી ખેતી કરાવતો હોય તો તેને હકદાર ન ગણાય.

આ છ વરસની ગણતરીમાં એક બે ચાખવટ કરી છે. તે મુદત દરમિયાન ખેડૂતને પોતાના ગાય કે વડીલ તરફથી જમીનનો પટો વારસામાં

મળ્યો હોય તો એ તે હકદાર ગણાય. વળી ગણોતનો કાયદો આવે છે તેનો લાભ જૂના ખેડૂતોને મળતો અટકાવવાને કેટલાક શાહુકારો-જમીનદારોએ જૂની જમીન છોડાવીને નવી આપા હોય ત્યાં પણ તેને હકદાર ગણવામાં આવશે.

(૨) વળી મહાસભાના પ્રધાનો ૧૯૩૭ના જુન માસમાં સત્તા પર આવ્યા તે પ્રસંગે ઘણાં તાલુકાદારો, જમીનદારોએ, પહેલેથી ચેતી જમીને એ પણ માસ અગાઉથી જમીનના કબજા ખેડૂતો પાસેથી બળ જમરીથી કે છેતરપીંડીથી લઈ લીધા છે. તેથી આ કાયદામાં ખાસ જણાવ્યું છે કે સન ૧૯૩૭ ના એપ્રિલની પહેલી તારીખ પહેલાં જે ખેડૂતોનો લાગણાગટ ઓછામાં ઓછાં છ વરસનો કબજો હોય તેમને પણ હકદાર ગણવામાં આવશે; ને જૂની શરતે તે ખેડવાની મરજી ચતાવશે તો આ કાયદો અમલમાં આવ્યા પછી એક વરસની અંદર જમીનદારને નોટીસ આપીને ખેડૂતને ગયેલી જમીનનો કબજા પાછો સોંપવામાં આવશે.

વળી સંભવ છે કે સન ૧૯૩૭ ના એપ્રિલ પછી આજ સુધીમાં ગણોતમાં લખેલી કે ચાલુ સાંથ ન ભરવાના કારણસર ખેડૂતનો કબજો (નાના ખેડૂતોને રાહત આપવાના સન ૧૯૩૮-૩૯ના કાયદા મુજબ) ગંચા હોય. તેઓ પણ આ કાયદો અમલમાં આવ્યા પછી ચાર માસમાં અર્થાત આવતા ઓગસ્ટ માસની પહેલી તારીખ સુધીમાં વ્યાજખી ગણોત ભરી દેશે તો તેઓ તે જમીનનો કબજો પાછો મેળવવાને હકદાર થશે. જો જમીનદાર આ ગણોત ન સ્વીકારે તો ખેડૂતે તે મામલતદારની કોર્ટમાં ભરતું જોઈશે ને તેમને યધી વિગતો જણાવીને રીતસર અરજી કરવી જોઈશે.

ઉપરના એ વર્ગની ચાખવટ કાયદામાં કરેલી છે. પણ તે ઉપરાંત ખાખ એ વર્ગના ખેડૂતોને હકદાર ગણેલા છે તેનો ફોડ પાડવો જોઈએ.

(૩) ખેડૂતોએ પોતાની જમીન કબજાગીરો કે વેચાણમાં શાહુકારોને વળી આપી હોય ને તે જ પછી ભાગે-સાંથે ખેડતા હોય તેમને પણ

આ કાયદા મુજબ લકદાર ખેડૂત ગણવામાં આવશે. તે તેમની જમીનની અદલામદથી થઈ હોય તેથી તેમના લકમાં કંઈ ફરક પડશે નહિ.

(૪) વળી કેટલાયની જમીન છંદાં થોડાં વરસોમાં લીલામ થઈ હોય તે જમીનનો કબજો શાહુકારોને સોંપાયો હોય તે પછી તે પાછી ગણાતમાં ખેડતા હોય તેમને પણ લકદાર ગણવામાં આવશે. જેમની જમીન છંદાં એક એ વરસમાં લીલામ થઈ હોય પણ જેમના કબજે કાયમ હોય તેઓ પણ આ કાયદા મુજબ લકદાર ગણાશે.

કાયમનો ખેડલક

આ અધાય ખેડૂતોને સરકારી ખાતેદારની માફક કાયમના ખેડલક આપવાનો આ કાયદાનો હેતુ છે. જેમ રીતસર મહેસુલ ભરનાર ખાતેદારને જમીન મહેસુલના કાયદા મુજબ કાયમનો માત્રિકી લક મળે છે; તે જ પ્રમાણે આ કાયદાથી રીતસર ગણાત આપનારને કાયમનો ખેડલક મળશે.

લવે હાકારો, તાલુકાદારો, ઇનામદારો, શાહુકારો વગેરે જમીનદારોના ખેડૂતો છુટકારાનો હમ ખેંચી શકશે. કારણ કે અત્યાર સુધી ગમે તેટલું ગણાત ને ખીમત લાગા પણ નિયમસર ભરનાર ખેડૂત પર પણ કંઈ પણ કારણસર જમીનદાર ગુસ્સે થાય કે વેર લેવા ધારે તો તેનો કબજો કાયદાથી ઝુંટવી શકાતો. વળા ખેડૂતોએ જો કબજા ટકાવી રાખ્યા છે તો તે જમીનદાર આગળ નાકલીંટીઓ તાણીને, વધારે ને વધારે ગણાત આપીને; અયોગ્ય વાતોમાં પણ તેને વશ થઈને-તેના ગુલામ બનીને. ને એમ છતાં યે વિચારા ખેડૂતને માથે જમીન જવાની દહેશત હમેશાં રહેતી ને તેથી તે અડધા થઈ જતો.

પણ આ કાયદાથી ઉપર મુજબ જુના ગણાતા ખેડૂતોને કાયમનો ખેડલક ને કબજા લક મળશે ને તે સાચવવામાં સરકાર ને અદાલતનું પૂરું રક્ષણ મળશે. આમ આ કાયદાથી લકદાર ખેડૂતોને નવો પટો મળ્યો છે ને હમત ને સંપત્તી તેઓ વર્તશે તો તે કમર કસીને માનવી શકશે.

ખેડકની શરતો

આમ જે કાયમનો ખેડક આવ્યો છે તેને દુર્ભાગ્યે આ કાયદામાં વળી શરતોથી સાંધી લેવામાં આવ્યા છે. હકદાર ખેડૂતોનો કાયદે નીચેની શરતે જ ટકી શકશે.

(૧) સન ૧૯૩૬ ના માર્ચની ૩૧ માંએ પૂરા થતા વરસનું હરાવેલું ગણીત હજી એ ન બન્યું હોય તો તે હવે આવતા ઓગસ્ટની પહેલી તારીખ સુધીમાં ભરી દેવું જોઈએ.

(૨) કોઈ પણ વરસમાં, જમીન મહેસુલના છેલ્લા હમ્માની હરાવેલી તારીખ પછી પંદર દિવસમાં હરાવેલી સાંથ ભરી દેવી જોઈએ. જે વ્યાજખી સાંથ હરાવવાને મામલતદારને કે તેના ઉપરી અમલદારને અરજી કરી હોય તો ઉપર જણાવેલી મુદતની અંદર તેની કોર્ટમાં જૂના ગણીતની રકમ ભરવી જોઈએ. છેવટે ઓછી રકમ નક્કી થાય તો વધારાની રકમ ખેડૂતને પાછી મળશે ને વધારે હરાવાય તો વધારાની રકમ ચુકાદો આવ્યા પછી એ મહિનામાં જમીનદારને આપવી જોઈશે.

(૩) જમીનને નુકશાન થાય એવું કંઈ ખેડૂતે ન કરવું. જમીન જેવી ને તેવી અરાખર સાચવવી જોઈએ.

(૪) જમીન યીજી કોઈને પટે આપવી નહિ ને તે જાતેજ ખેડવી જોઈએ.

(૫) ખેતી સિવાય યીજી કોઈ કામમાં તે વાપરવી નહિ.

આ શરતો પાળવામાં ખેડૂત ચૂક કરે તો તેનો ખેડક જાય ને જમીનનો કાયદો જુટવી લેવાય. માટે ઉપરની શરતો પાળવામાં ખેડૂતે ખાસ તકેદારી રાખવી જોઈશે.

વળી આ ઉપરાંત હકદાર ગણાતા ખેડૂત પર સરકારે એક ખાસ દરજી લાદી છે. અત્યાર સુધી ખાતેદાર કે જમીનદારને જ ખેતરનાં બાણુ માચવવાં પડતાં તે હવે ખેડૂતને સમારવાં પડશે ને તેનો ખર્ચ આપવો પડશે.

જમીનદારનો જત ખેતીનો હક

ખેડૂતના કાયમના ખેડહકને જાણે એક કલમમાં આપીને બીજી કલમથી લઈ લેવાનો આશય આ કાયદામાં દેખાય છે. કારણ કે કોઈ પણ જમીનદાર જતે ખેતી કરવાના જાણના નીચે જુના ખેડૂતની પાસેથી પણ જમીન આંચકી શકે એમ કાયદામાં જણાવ્યું છે. છતાં આ હક ઉપર પણ ઘણી મર્યાદાઓ મુકેલી છે. તેથી તે વિષે નીચેના મુદ્દા સર્વે ખેડૂતોએ ધ્યાનમાં રાખવા જોઈશે.

(૧) જમીનદાર એક વરસ પહેલાં લેખીત નોટીસ આપીને જ જતે ખેતી કરવાને માટે જરૂરી જમીન જ લઈ શકે. આ નોટીસની કલમ ધ્યાનમાં લેતાં આવતા ઉનાળામાં તો કોઈ જમીનદાર જત ખેતીના કારણસર કોઈ જમીન આંચકી લઈ શકશે જ નહિ. આ કાયદા મુજબ એક વરસની નોટીસ હવે આપે તો વહેલામાં વહેલો કચળે આવતા એપ્રિલ માસમાં લઈ શકે. માટે હાલ તરતમાં જ કોઈ જમીનદાર કચળે કરવા આવે તો ખેડૂતોએ તેમનો સામનો કરવા અને તેમને કારટનો રસ્તા બતાવવો.

(૨) વળી બીજી વાત એ છે કે જમીનદાર ખરી ખેતી જતે કરવા માટે જમીન એક સાલ પછી લઈ શકે. ખેતીમાં ઘાસ કે બાવળ ઉગાડવાનો સમાવેશ થતો નથી. તેથી કોઈ જમીનદાર જમીન કેવળ પડતર રાખીને ઘાસ કે બાવળ કરાવવા માગતો હોય તો તેને કચળે સાંપાશે નહિ. જો તે જમીનદાર ઘણી જમીન ઘાસીયા રાખતો હશે તો તે વાત તેનો સામે પુરાવામાં આપી શકાશે.

અલગત તદ્દન ગિન ખેતીના અર્થાત્ મકાન બાંધવાને અથવા વેપાર ઉદ્યોગના કામસર જમીનદાર ખેતર લઈ શકશે. પણ એમાં કામ તો થોડા જ જમીનદારો લાયક ધરશે.

(૩) ઉપર પ્રમાણે નોટીસ આપીને જમીનનો કચળે લીધા પછી એક વરસ સુધીમાં જમીનદાર જતે ખેતી કરશે નહિ અથવા તે પછી

આર વરસની અંદર ખેતી કરવાનું બંધ કરશે તો મૂળ ખેડુત એ વરસની અંદર નોટીસ આપીને જૂનું ગણેત આપવાની શરતે જમીનનો કબજો પાછો મેળવી શકશે. આમ કબજો મેળવ્યા પછી ખેડુત મામલતદારને અરજી કરીને પૂરવાર કરશે કે તે જમીન ખરેખર ખેતીના કામ માટે વાપરવાનો જમીનદારનો હેતુ ન હોતો તો તેને થયેલા નુકશાન બદલ તે વળતર મેળવી શકશે.

(૪) આ નિયમ મુજબ જુના ખેડુતની જમીન જમીનદાર પાછો મેળવે ત્યારે ખેડુતે જમીન પર સુધારાવધારા કર્યા હોય તેનો ખર્ચ તેને જમીનદાર પાસેથી અપાવવામાં આવશે. આ વળતરના વિચાર કરતાં ખેડુતે ખર્ચેલી રકમનો તેમ જ જમીનની વધેલી કિંમતનો વિચાર કરવામાં આવશે.

હકદાર ખેડુતના વારસના હક

હાલમાં કોઈ તાલુકદાર, છનામદાર, જમીનદારનો ખેડુત ગુજરી જાય છે ત્યારે તેના દીકરા કે વારસને જમીન પોતાને નામે ચઢાવતાં ઘણી મુસીબત પડે છે. ઘણે કેકાણે વારસને આપના હક મેળવવાને નજરાણું, સાકર વગેરે આપવું પડે છે. ઘણે કેકાણે આજે આપદાદાના નામ પર જમીનો ચાલે છે અને ઘણીએ વાર જમીનદાર ખેડુતના મરણ પછી જાળજ-ખરીથી જમીનનો કબજો લઈને શાંતે તેને આપી દે છે.

આ બંધા જુદા અટકાવવાને આ કાયદામાં ચોખ્ખું જણાવ્યું છે કે જુનો હકદાર ખેડુત ગુજરી જતાં આપોઆપ જ તેના કાયદેસર વારસન તેનો પૂરો ખેડહક મળશે તે જમીનદારથી આપખુદીથી તેમાં કોઈ અંતરાય નાખી શકાશે નહિ અને તે પેટે એક પાછ પણ માગી શકાશે નહિ.

છતાં આ બાબતમાં એક વિધિ કરવાની રહેશે. ખેડુતનું મરણ થયા પછી ચાર માસની અંદર તેના વારસે જમીનદારને લેખિત નોટીસ આપીને જણાવવું જોઈશે કે જુની શરતે તે જમીન ખેડવા ખુશી છે. જો ઘણા વારસો હોય તો તેઓ નકદી કરીને જેનું નામ આપે તેને ખેડહક મળે. જો

તેમની વચ્ચે કંઈ સમજુત ન થાય તો કલેક્ટર જમીનદાર સાથે મસક્ત કરીને યોગ્ય વારસદારને ખંડુત તરીકે મંજૂર કરશે.

ખેડક ગીરો વેચાણ ન થાય

આજે કોઈ કોઈ તાલુકદારી ગામોમાં પણ દેવાદાર ખંડુતોએ જતન-જતના દસ્તાવેજ કરીને પોતાની જમીનો અથવા તેના ખેડક શાહુકારોને લખી આપેલા હોય છે તે તે શાહુકારો આજે તાલુકદારથી એ બે ચાર ઘણી રકમ ખંડુતો પાસેથી પડાવે છે.

હવે આ કાયદામાં સાફ જણાવ્યું છે કે ખંડુતોને જે ખેડક આપ્યા છે તે વેચાણ કે ગીરો થઈ શકશે નહિ. તે સંબંધી દસ્તાવેજને કોઈ ફેકાણે રજીસ્ટર થશે નહિ તે એવા જે દસ્તાવેજને થયા હશે તેને રદ ગણવામાં આવશે. આમ કાયદાની આ કલમથી હજારો તાલુકદારી-ફકરાતી ખંડુતો પર શાહુકારોએ લાદેલી સાંકળા તૂટી જશે અને તેઓ ફક્ત તેમના લેણાંની વસુલાત રીતસર દીવાની કોર્ટની કે નવી ફડયા કમિટીની મારફત જ કરી શકશે. માટે હવે આવા યધા ખંડુતોએ શાહુકારોના સાંથ-ભાગના કંઈ પણ હક ગણવા નહિ; તે પેટે એક પાછ પણ તેમને આપવી નહિ ને તેમને અદાવતનો જ રસ્તો દેખાડી દેવો.

કાયદો જ કહે છે કે આવા ખેડકની જમી કે લીલામ કોર્ટ કરશે નહિ; તો પછી ખંડુતો હવે શાહુકારોના ગુલામ શા માટે રહે ? કોર્ટના કંનરથી જ તેઓ જુલમગાર ગન્યા છે ને તેનો આધાર ન રહેતાં તેઓ ફેકાણે ખસશે.

વ્યાજખી ગણાતનો આંક

અત્યાર સુધી યધા જમીનદારોને ભાગ ને ગણાત વસુલ કરવામાં જમીન મહેસુલના જુલમી કાયદા મુજબ મામલતદારો મદદ કરતા. પણ સાંધના આંક વિષે ન્યાય આપવાની તેમને કંઈ સત્તા નહોતી. આ કાયદાથી

પહેલી જ વાર કાયમના બેડક ધરાવતા બેકુતો ગણવતપટામાં આંકેલી સાંથ ભારે લાગે તો તે વિષે રીતસરની અરજ મામલતદારને કરી શકશે અને તે વિષે બંને પક્ષને સાંભળીને વ્યાજબી સાંથ ઠરાવવાની સત્તા મામલતદારને રહેશે આ તપાસ દરમ્યાન મામલતદાર નીચીની બાબતો ધ્યાનમાં લેશે.

- (૧) એવી જ પાસેની જમીનની સાંથ
- (૨) એવી જ બીજી જમીનનો ખેતીનો નંદા
- (૩) તે વિભાગમાં પાક તે બીજી ચીજ વસ્તુઓના ભાવ
- (૪) જમીનદારે જમીનમાં કરેલા કંઈ સુધારા
- (૫) જમીનના મહેસુલનો દર
- (૬) બીજી જરૂરી બાબતો

ખેતીના નફામાંથી જ સાંથ અપાય

આ બધામાં ખેતીના નફાનો મુદ્દો ઘણો મહત્વના છે. આ કાયદામાં નફાની એવી વ્યાખ્યા આપવામાં આવી છે કે “જમીનની કુલ પેદાશમાંથી ખેડૂતની મજૂરીના વ્યાજબી મહેનતાણા સુદ્ધાંત ખેતીના ખર્ચ બાદ કરતાં જે વધારો રહે તે ખેતીનો નંદા કહેવાય.”

આજ કાલ ખેતીની પેદાશમાંથી તેના ઉપરનો ખર્ચ તે જરૂરી ફેવું બરાતાં નથી. તો પછી મહેનત કરનાર ખેડૂત તે તેના ઘેરાં છાકરાંના વ્યાજબી મહેનતાણાંની તો વાત જ શી ? પણ હવે આ કાયદાનો લાભ લેવાને તો દરેક ખેડૂતે ઉપત્તક ખર્ચ ઉપરાંત પાતાના ને કુટુંબીઓની મજૂરીના હામની ગણતરી કરવી જ જોઈશે. આખું વરસ ખેતીની જ મજૂરી કરનાર સર્વેને આબો રોટલો, જરૂરી કપડાં, સારી ઝૂંપડી, દવા, બાળકોનું શિક્ષણ ને કમ મરણના જીવનમાં જીવ સામાજિક ખર્ચની રકમ તો મળવી જ જોઈએ. આ બધું પેદાશમાંથી બાદ કરતાં જે રહે તે જ ખરો નંદા

ગણાય. ને તેમાંથી આપી શકાય એવું ગણોત નક્કી કરવામાં આવે તો હાલના આંકડા છેક નીચે ગગડી જાય એમાં નવાઈ નથી.

પણ આ બાબતમાં ખેડૂતો પોતાના મુદ્દા ને ગણતરી મામલતદાર આગળ બરાબર રજુ કરે તો જ ખરો ન્યાય મળે. માટે આજથી જ ખેડૂતોએ પોતાના આવક ખર્ચના આંકડા મુઝીને નફા કે તોટાની રકમ આંકવી જોઈશે.

જમીન મહેસુલનું ધોરણ

નફાનું ધોરણ બરાબર સ્વીકારવામાં આવે તો પોણાભાગની ટુંકી ને ખરાબ ખેતી પર તો સરકારી મહેસુલ કે જમીનદારના ગણોત પેટે કંઈ લઈ શકાય જ નહિ.

તેથી સરકારી મહેસુલનું ધોરણ આ કલમમાં ગણાવ્યું છે. કિસાન-સભાએ ઘણા વખતથી ગાજવગાડીને જાહેર ક્યું છે કે સરકાર ધારાથી બહુમાં બહુ તો દોઢપટ ગણોત લઈ શકાય—એથી વધારે તો લઈ શકાય જ નહિ. ખેડૂતો દોઢપટનો નિયમ ધ્યાનમાં રાખે. તેથી વધારે આંકડો મુકાય તો તેની સામે મોરચા માંડે.

તપાસની કારવાહી

ગણોતનો દર નક્કી કરતા મામલતદાર દીવાની કોર્ટની હકુમત ભોગવશે અને સાક્ષીઓ, જુગ્યાનીઓ વગેરે મંગાવી શકશે. મામલતદારના ચુકાદો જો ગેરવ્યાજથી લાગે તો તે પછી બે મહિનાની અંદર બંને પક્ષ પડેલા વર્ગના સખજજ આગળ અપીલ કરી શકશે અને તેમનો ચુકાદો છેવટનો ગણાશે.

આ બંને અમલદાર જે ચુકાદો આપશે તે પાંચ વરસનું માટે અંધનકર્તા ગણાશે. માત્ર રેલ કે એવી આસમાની—સુલતાનીથી જમીનનું નુકશાન થાય તો તે દરમિયાન ગણોત ઘટાડી શકાશે ને જમીનદારના ખર્ચે કંઈ સુધારો જમીનમાં થયો હોય તો ગણોત વધારી શકાશે.

આટલે સુધી તો જુના ખેડૂતોના કચ્છ-લકુ અને ગણોતના આંક વિષે નિયમો સમજાવ્યા છે. હવે ભાગે-સાંથે ખેડવાર સર્વે ખેડૂતોને સામાન્ય રીતે લાગુ પડતા નિયમો રજૂ કર્યા છે.

દસ વરસના જ ગણવતપટા

જુના ન હોય તે યદ્યા. ખેડૂતો શું પહેલાંની માફક તેમના જમીનદારો, તાલુકદારો, ઇનામદારોને શરણે જ રહેશે? તેમની જમીનો ગમે ત્યારે ખુંચવી શકાશે? તેમને કંઈ ખેડ-લકુ મળશે ખરા?

પહેલા મુદ્દાની વાત તો એ છે કે જુના ન હોય તેવા ખેડૂતોનાં પણ હવે પછીથી આરમાસી કે એવી ટુંકી મુદતના ગણવતપટા કરાવી શકાશે નહિ. તેમની પાસે ઓછામાં ઓછા દસ વરસનાં ગણવત પટા કરાવી શકાશે. આમ છતાં જો કોઈ અભણ, અજ્ઞાન કે ગરજળુ ખેડૂત પાસે ઓછી મુદતનો પટો કરાવી લેવામાં આવશે તો એ ગણવત પટો થયા પછી દસ વરસ ગણવતનો કરાર ખતમ થયો ગણાશે નહિ અને ખેડૂતની પાસેથી જમીન લઈ શકાશે નહિ.

આ નિયમથી જુના નહિ હોય એવા સર્વે ખેડૂતોને રાહત મળશે. દસ સાલનો નિયમ થવાથી સર્વે ખેડૂતો કચ્છની જમીન પર પૂરી કાળજીથી અને પૂરી મહેનત કરીને ખેતી કરી શકશે અને જમીનમાં કંઈ સુધારો પણ કરીને તેનું ફળ વરસો સુધી ભોગવી શકશે.

ગેરકાયદે લાગા-વેઠ માટે દંડ

કોઈ ઇનામદારો, તાલુકદારો વગેરે જમીનના રીતસરના ગણોત-સાંથ ઉપરાંત જાતજાતના વેરા-લાગા ઉઘરાવતા અને ભાત ભાતની વેઠ પણ કરાવતા. હવે આ કાયદો જાહેર કરે છે કે રીતસરના ગણોત સિવાય કંઈ પણ લાગા-કર લઈ શકાશે નહિ કે કંઈ વેઠ કરાવી શકાશે નહિ.

આ નિયમનો ભંગ કરનાર જમીનદારને રૂ. ૧૦૦૦) સુધીના દંડ કરવામાં આવશે.

આથી વેહની પ્રથા પર તો સખ્ત ફટકો પડે છે અને તેથી ખાસ કરીને ઇનામદારી-તાલુકદારી ખેડૂતો પર જીલ્લમ કમી થશે. વળી, જમીનની વ્યાખ્યામાં તેમાં આવેલો કુવો પણ આવી જાય છે. તેથી કુવાના ઉપયોગ પર ને શેરડી વગેરેના શિયાળુ વાવેતર પર કંઈ વધુ કર લેવાય તે પણ ગેરકાયદેસર ગણાશે ને તે વસુલ કરવાના મનોરથ રાખનાર જમીનદારને નમદ નાણાંને બદલે ભારે દંડ થશે. આ વાત બરાબર સમજીને ખેડૂતો સાવધાન રહે. વધારાના કંઈ લાગા ન આપે. તેમ જ તેનો તગાદો કરનાર જમીનદારને કોર્ટે પહોંચાડી દે.

પછાત પ્રદેશમાં ગણોત્તર ડરાવાશે

ગમે તે કાયદા થાય તોયે ગરીબ ને અજ્ઞાન ખેડૂતો તેનો લાભ લઈ નથી શકતા. તેમની સ્થિતિ અને ખેતી ઘણી કંગાલ હોવાથી ને અરજી કરતાં પણ તેમને ન આવડતી હોવાથી તેમને ખાસ રક્ષણ આપવાની જરૂર સરકારે સ્વીકારી છે.

નિયમ એવો છે કે અમુક ખાસ ગાળા કે તાલુકામાં મર્વે, જુના-નવા ખેડૂતોની પાસેથી લેવાના ગણોત્તરો આંક સરકાર ડરાવશે અને તેથી વધારે કાંઈની પાસેથી લઈ શકાશે નહિ. ભલે ગમે તેટલું ગણોત્તર આપવાનું ખેડૂતો પાસેથી જમીનદારોએ ત્રખાવી લીધું હોય; તો પણ સરકારનો આ હુકમ બંધનકર્તા ગણાશે.

ધારાસભામાં આ કલમ વિશે થયેલી ચર્ચાએ પગથી જણાય છે કે સરત જિલ્લાના માંડવી, પારડી જેવા રાનીપરજ ખેડૂતોના તાલુકાને આ કલમ લાગુ પડવાનો સંભવ છે.

આવા પ્રદેશના કિસાન કાર્યકર્તાઓએ તરત જ સચેત બનીને સરકારને ગણોત્તરો બ્યાજખી દર જણાવવો જોઈએ અને આ કલમ મુજબ તે

જાહેર કરવાને આગ્રહ કરવો" જોઈએ. આધભાગની કે કોઈ પણ ભાગની પ્રથા નાશુદ્ધ કરીને સરકાર ધારાના દોહપટથી વધારે વસુલ ન કરવાનો હુકમ સરકારે બહાર પાડવો જોઈએ.

મહેસુલ પ્રમાણે સાંથની માફી--મોકુફી

અત્યારે સુધી જમીન મહેસુલના કાયદા મુજબ એવો નિયમ હતો કે સરકારી મહેસુલ માફ કે મુલતવી રહે તેથી બેવડી રકમ સાંથમાંથી કાપીને બાકીની મહેસુલ ખેતે ભરવી. પણ હવે આ અન્યાય દૂર થશે તે મહેસુલના જેટલા ટકા સરકાર માફ કે મુલતવી રાખશે તેટલા ટકા સાંથ પણ જમીનદારને માફ કે મુલતવી રાખવી પડશે.

વળી ઇનામી કે સનદીઆ જમીન પર સરકારને ભરવાનું ન હોય ત્યાં એવી જ પાસેની જમીનનું મહેસુલ સરકારે જેટલું માફ કે મુલતવી રાખ્યું હોય તેટલા ટકા આવી જમીનની સાંથ પણ કલેક્ટર માફ કે મુલતવી રાખશે. આ નિયમ અરેખર અન્યાયી ને બચાંકર ગણાવો જોઈએ અને આવી જમીનોને પણ ખેતે ત્યાં સુધી ઉપરના નિયમો લાગુ પડાવવાને માટે અતી જલ્દી લેવી જોઈએ.

ગામડે ગામડે ખેડુત કમીટીઓ કરો

આ કાયદાનો હુંક સાગર ઉપર મુજબ છે. જેમ નદીનાં પાણી વહી ગયે પણ ખેતરમાં ન જાય તેના લાભ ન મળે તેમ આથીજ સારો કાયદો હોય છતાં ખેડુતો તાલુકાદારો, જમીનદારો આગળ માથું ઉંચું ન કરે ગામની અંદર સૌ સાથે મળીને એકઠાગતની જમીન પર ન પડવાના સંપ ન કરે--અગજાવરથી ગયેલી જમીન પાછી મેળવવાને તેમજ વ્યાજમાં ગણાત દરાવવાને મામલતદારને અરજી ન કરે ને અરજીની સુનાવણી થાય ત્યારે પાતાની દલીલ કોઈ હુશીઆર મુખત્યાર કે વખોડની મારફત રજુ ન કરે--તો તેને આ કાયદાના કંઈ લાભ મળશે નહિ.

માટે આ કાયદાનો લાભ ઉઠાવવાને ખેડુતોએ એકે એક ગામના સર્વે ખેડુતોએ સંઘ કરીને પોતપોતાની કમિટીઓ સ્થાપવી જોઈએ અને

તેના ચુકાદાનો બધાએ અમલ કરવો જોઈએ. વળી બધી ગામ કમિટીઓએ મળીને સર્કલ કે તાલુકાની નાની કમિટીઓ સ્થાપવી જોઈએ.

આ બધી કમિટીઓ શળો ઉધરાવે ને યોગ્ય કારભારીઓ, કારકુનો તેમજ વકીલોને પણ રોકે. કમિટીઓની સચવાને સર્વે માન આપે. જમરા હોય તેઓ નબળાનું રક્ષણ કરે.

આ કાયદો તો એક પાતળા થોડી ભાંગેલી લાકડી જેવો છે. હાલનો નબળો ખેડૂત તેનો આશરો લઈને ઉભા થાય ને તેમ કરતાં પોતે જનશૂત અને સંપીલો થઈને પોતાની પ્રચંડ શક્તિ ખીલવે ને પછી એ લાકડી બાબુએ મુકીને પોતાની તાકાતથી કુદરતી હકક મેળવે. ખેડે તે જમીનનો માલીક બને, ધરતીનો રાજા બને.

['ગામડે ગામડે ખેડૂત કમિટિ કરો' એ મથાળા નીચેનું આખ્યું ઉપનું લખાણ સચ છે કે જોઈએ. પણ ભૂલથી એ ઉપર ઉપાઈ ગયું છે. વાંચકોને વિનંતી છે કે તેઓ એ મુજબ સુધારો કરી વાંચે.]

આવા બધા સંજોગોમાં માફ કે મુલતવી રહેલી સાંથ વસુલ કરવાને મામલતદાર કંઈ મદદ આપશે નહિ. વધારામાં જ્યારે વ્યાજખી સાંથ વસુલ લેવાને મામલતદારને અરજી કરવામાં આવશે ત્યારે છેલ્લાં ત્રણવરસ દરમ્યાન નવા નિયમ પ્રમાણે વધારાની જે રકમ સાંથ પેટે ગમે તે રીતે લેવામાં આવી હશે તે નવી સાંથમાંથી કાપીને હુકમનામું કરી આપવામાં આવશે.

દુર્ભાગ્યે ખરાબ વરસમાં આ બધી રાહત રોકડ સાંથ આપનારને મળશે પણ ભાગ આપનારને જરાએ છૂટ આપવાની નથી. ખરેખર આ નિયમ ઘણો જ અન્યાયી અને ઘાતકી ગણાય. પણ તેમાં હવે સુધારો કરાવવો અશક્ય છે. તેથી સર્વ ખેડૂતો સોગન લે કે કોઈ પણ સંયોગોમાં ભાગ આપવાનું કબુલ કરવું જ નહિ અને જો કોઈ મામલતદાર ભાગ આપવાનું દરાવે તો સર્વ સ્વાભિમાની ને ઇજ્જતદાર ખેડૂતોએ તેનો વિરોધ કરવો જોઈશે.

તાલુકદારીમાં ધરવેરો

ઘણા તાલુકદારો ખેડૂતો પાસેથી ધરવેરો કે જુપડીવેરો લે છે એટલુંજ નહિ પણ તેનો વાસ ખાલી કરાવવાની ધાક ધમકી આપી તેમને ગુલામ બનાવે છે.

તે સંબંધમાં હવે એવું દરાવ્યું છે કે જેમ તાલુકદારી જમીન પ ખેડૂતે પોતાને ખરો વાસ બાંધ્યો હોય ને એ જમીનનું બાકું રીતસ

ખેડુત આપતો હોય ત્યાં સુધી તેને બહાર કાઢી શકાય નહિ. આમ કરીને ખેડુતને કોઈક હક આપવાનો કેળ કર્યો છે. પણ આડકતરી રીતે તાલુકદારને કહેવાતી તેની જમીનની વપરાશ પેટે કંઈ રકમ લેવાનો હક આપ્યો છે.

પણ સરકારી ગામોમાં અધી જમીન સરકારી હોય છે છતાં ગામદાણની જમીન ખેડુતોને મફત અપાય છે ને તેનું ભાડું સર્વોપરિ સરકાર લેતી નથી. ત્યારે તાલુકદારી ગામોમાં ગામદાણની જમીનનું ભાડું શી રીતે લેવાય તે સમજાતું નથી. આ આગતમાં મોડી કે વડેતી ખેડુતોએ લડત લેવી પડશે અને આ જમીનદારી જુલમ નાબુદ કરવાને કમર કસવી પડશે.

તે જ રીતે આવી ગામદાણની જમીન તાલુકદાર વેચવા માગે ત્યારે ખેડુતને તે ખરીદવાનો પડેલો હક રહેશે. પણ તે ખરીદ કરી શકશે નહિ તો પછી તાલુકદાર ખીંચતે તે જમીન વેચીને ખેડુતને ખાતી કરાવી શકશે આ નિયમ પણ ખેડુતોને ઘણો આકરો લાગશે. એવા થોડા જ ખેડુતો હોય કે જેઓ આવી જમીન ખરીદી શકે. છતાં આવો ઘાતકી નિયમ કાઢીને સરકારે ખેડુતોને તેમનાં ઘરમાંથી હાંકી કાઢવાની એક ચારી તાલુકદારોને ખોલી આપી છે.

આનો જવાબ ખેડુતો એક જ રીતે આપી શકે. તેમણે ઘર-જમીનને કબજે હાથ રાખવાને બનતી અધી લડત અને તરકોમો અજમાવવી જોઈએ અને તાલુકદારોની આપખુદીના દાવ હરાવવા જોઈએ.

ઝાડનો હકક

ગણેતે ખેડાતી જમીન પર ખેડુતે ઉછેરેલાં ઝાડ વિષે ઘણા વખતથી જમીનદાર અને ખેડુતો વચ્ચે ટંટા ચાલ્યા કરે છે. તેનો નિવેડો લાવવાનું આ કાયદામાં એવું ઠરાવ્યું છે કે કોઈ પણ ખેડુત આજથી અગાઉ પછી કંઈ ઝાડ ઉછેરે તો તેના પર તેનો હક્ક રહેશે અને કંઈ પણ કારણ સર તેનો ખેડ-હકક પૂરો થાય ત્યારે એ ઝાડની કિંમતનું વળતર તેને આપવું પડશે.

પણ વળી આ કલમમાં એવું ઉમેર્યું છે કે હવે પછી નવા ખેડુતે દસ વરસના મળોતપદા કરે તેમણે જમીનદારની રજમથી ઝાડ ઉછેર્યાં હોય

તો જ તેમનો તેના પર હક્ક રહેશે. આમ પહેલે પગે ખેડૂતોના હક્કનું સલાસનું કરીને તેને ભુત્તી નાંખવામાં આવ્યા છે.

ગણેાતની વસુલાતમાં રાહત

એક બીજો હક્ક ગુના—નવા ખેડૂતને આપ્યો તે સમજવા જેવો છે. ગણેાત વખતસર ન ભરાયાથી જમીનદાર જમીનનો કબજો લેવાને મામલતદારની કારદમા દાવો માંડે ત્યારે જે ખેડૂત લહેણી ગણેાતની રકમ અને અરજનો ખર્ચ આપવાનું કહે તે મામલતદાર જમીનદારને કબજો ન આપતાં લહેણી રકમ પંદર દિવસમાં ભરવાનો અને ખેડૂતનો હક્ક કાયમ રાખવાનો હુકમ કરી શકે.

આ કલમ ધ્યાનમાં રાખીને ગણેાત ન ભરી શકાય ત્યારે પણ ખેડૂતે ઝટપટ જમીનનો કબજો છોડી દેવો નહિ અને જમીનદાર કારદે જાય ત્યારે પણ વ્યાજખી રકમ ભરીને ખેડ—હક્ક કાયમ રાખવો.

ગણેાતની પહેાંચ આપવી

ખેડૂત જમીનદારને વરસ દરમ્યાન માત્ર કે રોકડ આપે તે વિષે ત્રણ મુદ્દાના નિયમ આ કાયદામાં મુક્યા છે.

(૧) ખેડૂતે ખાસ લખીને કંઈ ગુની સૂચના આપી હોય તે સિવાય તે જે કંઈ રકમ જમીનદારને આપે તે પહેલી ગણેાત ખાતે જમા કરવામાં આવશે. આ નિયમ કરવાનું ખાસ કારણ એ છે કે જમીનદાર ખેડૂત સાથે ધીરધારનો સંબંધ રાખતો હોય તો ખેડૂત જે આપે તે લહેણા ને વ્યાજ પેટે જમે કરીને સાંથની વસુલાત માટે મામલતદારને ત્યાં સીધા દાવા માંડે છે. આવી હાથચાલાકી અટકાવવાને આ નિયમ જરૂરનો છે.

(૨) વળી ખેડૂત તરફથી સાંથ પેટે જે કંઈ મળે તેની સરકારી દારમ પ્રમાણે લેખાત પહેાંચ આપવી જોઈશે.

(૩) અને જે આવી પહેાંચ જમીનદાર ન આપે ત્યારે તેને ગુન્હેમાર દરાવીને તેનો રૂ. ૧૦૦૦) સુધી દંડ કરવામાં આવશે.

હાલમાં ખેડૂતોને ઘણી વાર કંઈ પહેાંચો મળતી નથી ને તેથી કારદમાં સાંથની વસુલાતનો પુરાવો તેઓ આપી શકતા નથી. હવેથી આ

(૨૪)

કલમનો લાભ લેવાને ખેડૂતે કંઈ પણ રકમ કે માલ આપતી વખતે માગવી અને તે ન આપે તો રકમ આપવાનું અટકાવીને જમીન કારદમાં ઘસડી તેનો દંડ કરાવી શકાશે.

કબજના કેસની કેરટ

આ કાયદો મુજબ ખેડૂત કે જમીનદાર એક બીજાની પ જમીનનો કબજો લેવા માગતો હોય ત્યારે તેણે મામલતદારની કે દાવા અરજી નોંધવી જોઈશે. મામલતદાર દીવાની કેસની માફક કામ ચલાવશે અને તેનો હુકમ થયા પછા બે માસની અંદર કે આગળ અપીલ કરી શકાશે. કલેક્ટરનો હુકમ છેવટનો ગણાશે.

અંતમાં આ કાયદો જણાવે છે કે સરકાર કે સહકારી મંડળોએ જમીન ખેડૂતોને પટે આપે છે તેને આ કાયદાની કલમો લાગુ પડશે નહિ.

આ કાયદો તા. ૧લી એપ્રિલથી અમલમાં આવ્યો છે એમ પુસ્તિકામાં જણાવ્યું છે તે સરતચૂકને કારણે લખાયું છે. આ કાયદો હજી અમલમાં આવ્યો નથી. ગવર્નર જે દિવસ નક્કી કરશે તે દિવસથી આ કાયદો અમલમાં આવશે. —લેખક.

અમારા પ્રકાશનો

કિંમત

પુસ્તિકા ૧ : ખેડૂતોનું જાહેરનામું	૦-૦
પુસ્તિકા ૨ : કિસાનોનું બંડ	૦-૦-૧
પુસ્તિકા ૩ : દેવાં કાપના કાયદાની સમજણ	૦-૦-૧
પુસ્તિકા ૪ : ગણોત નિયમનનો કાયદો	૦-૦-૧
Peasant Revolts	0-1-(
Constitution of All India Kisansabha	0-1-(

મળવાનું સ્થળ:—

ગુજરાત પ્રાંતિક કિસાનસભા,

પ્રાર્થનાસમાજ, અમદાવાદ.

પ્રકાશક—ઈન્દુલાલ યાજ્ઞિક પ્રમુખ. ગુજરાત પ્રાંતીક કિસાન સભા
પ્રાર્થના સમાજ, આસ્તોડીઆ રોડ—અમદાવાદ.

મુદ્રક—રણછોડભાઈ વાવજીભાઈ પટેલ શ્રી નારાયણ પ્રિ. પ્રેસ—સંસાર
સુધારા હોલ મ્યુ. સે. નંબર ૨૪૬૬/૧ બદર; અમદાવાદ.

